

Наталія Володимирівна ЛАГОДІЄНКО

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту,
Миколаївський національний аграрний університет
ORCID ID: 0000-0001-6201-1555

Катерина Богданівна КОЗАК

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та логістики,
Одеська національна академія харчових технологій
ORCID ID: 0000-0002-8099-6607
E-mail: kozakkate.coach@gmail.com

**СТРАТЕГІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА В УМОВАХ
ЗРОСТАННЯ ВІДКРИТОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

Лагодієнко, Н. В. Стратегія реалізації сталого розвитку аграрного виробництва в умовах зростання відкритості національної економіки [Текст] / Наталія Володимирівна Лагодієнко, Катерина Богданівна Козак // Український журнал прикладної економіки. – 2020.– Том 5.– № 2.– С. 155-172. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Вступ. Реалізація на практиці умов сталого розвитку аграрного виробництва в Україні потребує дослідження складових його функціонування економічного, соціального і екологічного характеру. Проте, в умовах зростання відкритості національної економіки для розвитку аграрного виробництва постають нові виклики, що супроводжуються появою нових складових забезпечення повноцінних умов його сталого розвитку.

Метою статті є дослідження особливостей формування стратегії реалізації сталого розвитку аграрного виробництва в умовах зростання відкритості національної економіки.

Результати. Для обґрунтування стратегії реалізації сталого розвитку аграрного виробництва в умовах зростання відкритості національної економіки необхідно визначити сильні та слабкі сторони, можливості та загрози для його реалізації. Це дозволяє змодельювати взаємозв'язки між сильними та слабкими сторонами об'єкту аналізу і його потенційними можливостями та фактичними загрозами. Враховуючи дані проведеного SWOT-аналізу факторів та умов реалізації сталого розвитку аграрного виробництва України в умовах зростання відкритості національної економіки, розглядаються усі можливі парні комбінації та виділяються ті, що мають бути враховані при формуванні стратегії сталого розвитку аграрного виробництва України в умовах зростання відкритості національної економіки.

Висновки. В умовах зростання відкритості національної економіки перехід вітчизняного аграрного виробництва на принципи сталого розвитку є безальтернативним сценарієм розгортання подій. Лише за такого підходу можна забезпечити повне використання та повноцінне відтворення ресурсного потенціалу аграрного сектору економіки України, формування економічно збалансованої, екологічно стійкої та соціально-орієнтованої системи виробництва. Аналіз взаємозв'язків факторів у секторах порівняльних переваг, захищеності, викликів і загроз вказує на наявність потенційної можливості сталого розвитку аграрного виробництва України в умовах зростання відкритості національної економіки. Для цього необхідно сформуванню змішану стратегію шляхом комбінування порівняльних переваг із використанням можливостей для посилення слабких сторін.

Ключові слова: аграрне виробництво, сталий розвиток, стратегія, зростання відкритості національної економіки.

Natalia LAGODIENKO

PhD in Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Accounting and Auditing, Mykolaiv National Agrarian University

Kateryna KOZAK

PhD in Economics, associate professor, associate professor of Department of Management and Logistics, Odessa National Academy of Food Technologies

STRATEGY FOR IMPLEMENTATION OF SUSTAINABLE AGRICULTURAL PRODUCTION DEVELOPMENT IN CONDITIONS OF GROWTH OF THE NATIONAL ECONOMY OPENNESS

Abstract

Introduction. *The implementation in practice of the conditions for the sustainable agricultural production development in Ukraine requires a study of its functioning components: economic, social and environmental ones. However, with the growing openness of the national economy for the agricultural production development, new challenges arise, accompanied by the emergence of new components to ensure full-fledged conditions for its sustainable development.*

The purpose of this article is to study the peculiarities of the strategy formation for sustainable development of agricultural production in terms of increasing openness of the national economy.

Results. *To substantiate the strategy of sustainable agricultural production development in terms of growing openness of the national economy, it is necessary to identify strengths and weaknesses, opportunities and threats to its implementation. This allows simulating the relations between the strengths and weaknesses of the object of analysis and its potential and actual threats. Taking into account the data of the SWOT-analysis of factors and conditions of sustainable agricultural production development in Ukraine in the conditions of growing openness of national economy, all possible pair combinations are considered, and those, which should be considered at strategy formation of sustainable agricultural production development in Ukraine in the conditions of growing openness of national economy.*

Conclusions. *Given the growing openness of the national economy, the transition of domestic agricultural production to the principles of sustainable development is an unalterable scenario. Only with such an approach, it is possible to ensure full use and full reproduction of the resource potential of the agricultural sector of Ukraine's economy, the formation of economically balanced, environmentally sustainable and socially oriented production system. The analysis of the interrelationships of factors in the sectors of comparative advantages, security, challenges and threats indicates the existence of a potential opportunity for sustainable development of agricultural production in Ukraine in the conditions of growing openness of the national economy. To do this, it is necessary to form a mixed strategy by combining comparative advantages using opportunities to strengthen weaknesses.*

Key words: *agricultural production, sustainable development, strategy, growing openness of national economy.*

JEL classification: Q01; Q15; Q56

Вступ

Розвиток аграрного виробництва потребує постійного пошуку нових способів і механізмів для підвищення його ефективності та продуктивності. Традиційно це відображено в основних складових сталого розвитку аграрного виробництва, де основою є дослідження складових його функціонування: економічного, соціального й екологічного характеру. Проте, в умовах зростання відкритості національної економіки, для розвитку аграрного виробництва постають нові виклики, що супроводжуються появою нових складових забезпечення повноцінних умов його сталого розвитку. Це

потребує формування нової стратегії реалізації складових сталого розвитку з урахуванням всіх особливостей функціонування аграрної галузі та її суб'єктів господарювання в сучасних умовах зростання відкритості національної економіки.

Мета та завдання статті

Метою цієї статті є дослідження особливостей формування стратегії реалізації сталого розвитку аграрного виробництва в умовах зростання відкритості національної економіки. У межах досягнення мети виокремлено наступні завдання:

- визначити сильні та слабкі сторони, можливості та загрози для реалізації стратегії сталого розвитку аграрного виробництва;
- сформулювати дерево цілей стратегії сталого розвитку аграрного виробництва;
- сформулювати змішану стратегію шляхом комбінування порівняльних переваг із використанням можливостей для посилення слабких сторін.

Виклад основного матеріалу дослідження

Для обґрунтування стратегії реалізації сталого розвитку аграрного виробництва в умовах зростання відкритості національної економіки необхідно визначити сильні та слабкі сторони, можливості та загрози для його реалізації (табл. 1).

Наступний крок розробки стратегії – побудова SWOT-матриці. На цьому етапі відбувається ідентифікація захищеності, внутрішніх та зовнішніх викликів, конкурентних переваг і ризиків вітчизняного агропродовольчого виробництва в умовах зростання відкритості національної економіки. Таке конструювання дозволяє змодельювати взаємозв'язки між сильними та слабкими сторонами об'єкту аналізу і його потенційними можливостями та фактичними загрозами.

Таблиця 1. SWOT-аналіз факторів та умов реалізації сталого розвитку аграрного виробництва України в умовах зростання відкритості національної економіки*

СИЛЬНІ СТОРОНИ (S)	СЛАБКІ СТОРОНИ (W)
1. Відносно висока забезпеченість земельними ресурсами та переважно сприятливі природно-кліматичні умови для здійснення с.-г. виробництва	1. Монокультуризм у рослинницькій галузі
2. Багатоукладність агропродовольчого виробництва	2. Надмірні коливання врожайності головних с.-г. культур
3. Інтенсивний розвиток птахівництва	3. Скорочення поголів'я ВРХ, свиней та недостатні обсяги виробництва плодово-ягідної продукції, винограду
4. Продовольча самозабезпеченість по більшості основних видів продовольства	4. Низька продуктивність праці
5. Достатній виробничий потенціал харчової промисловості	5. Надмірна кількість сировини в експорті
6. Короткі відстані перевезень від місць виробництва до місць споживання сільськогосподарської сировини та продовольчої продукції	6. Погіршення умов торгівлі
7. Розвинута транспортна інфраструктура	7. Надмірна розораність земель с.-г. призначення
8. Наявність міжнародних морських портів	8. Від'ємний баланс поживних речовин в ґрунтах
9. Гастрономічні уподобання українців – надання переваги їжі власного приготування, ніж споживання напівфабрикатів і обробленої харчової продукції	9. Скорочення площ пасовищ та сінокосів
10. Сильне аграрне лобі у вітчизняному політикумі	10. Дефіцит інвестицій
11. Наявність галузевих об'єднань аграріїв	11. Низький рівень оплати праці
12. Розвинута мережа аграрних ЗВО та високий потенціал аграрної науки	12. Незадовільний рівень розвитку соціальної інфраструктури сільських територій
	13. Дефіцит кваліфікованих кадрів
	14. Низький рівень ветеринарного та зоотехнічного обслуговування тварин

Продовження табл. 1

СИЛЬНІ СТОРОНИ (S)	СЛАБКІ СТОРОНИ (W)
	15. Відсутній державний контроль за якістю та обсягами використання отрутохімікатів, ГМО
	16. Незадовільний рівень меліоративних заходів, нераціональне використання водних ресурсів
	17. Низька якість тваринницької сировини
	18. Низька ємність внутрішнього продовольчого ринку
	19. Низький рівень ринкової культури дрібних сільськогосподарських товаровиробників
МОЖЛИВОСТІ (O)	ЗАГРОЗИ (T)
1. Стимулювання внутрішнього попиту на сільськогосподарську сировину та продовольчу продукцію	1. Збереження фактичного рівня внутрішнього попиту домогосподарств на молочну й м'ясну продукцію
2. Розробка та реалізація державної цільової програми розвитку молочного скотарства	2. Недофінансування програм бюджетних дотацій на розвиток молочного скотарства та плодово-ягідного виробництва й виноградарства
3. Розвиток агролізингу малогабаритної сільськогосподарської техніки: доїльних апаратів, танків-охолоджувачів, ємностей для зберігання та транспортування тваринницької сировини, пунктів і/або цехів забою тварин тощо.	3. Введення в дію норм, що забороняють переробку молока, отриманого в результаті ручного доїння та реалізації на організованих ринках м'яса тварин подвірного забою
4. Збільшення бюджетних дотацій за 1 га багаторічних насаджень плодкових культур, ягідників, виноградників	4. Ризик «голландської хвороби» та збільшення витрат валюти на імпорт дефіцитних продовольчих товарів
5. Виведення з тіньового обігу відомчих земель та посилення державного нагляду за цільовим використанням пасовищ і сінокосів	5. Втрата доданої вартості від збільшення експорту сировини та агропродовольчої продукції з низьким рівнем обробки
6. Бюджетна компенсація за програмами «синьої скриньки» за виведення земель с.-г. призначення з польового обороту для виробництва товарних культур та переведення їх у пасовища, сінокоси, прифермські кормові сівозміни	6. Збільшення імпорту продовольства за демпінговими цінами, контрабанди та «сірого» імпорту агропродовольчої продукції
7. Посилення державного нагляду за якістю ґрунтів, використанням отрутохімікатів, недопущенням розорення крутосхилів, долин природних та штучних водойм	7. Галопуючий приріст продовольчих цін та погіршення економічної доступності продовольства
8. Створення Державного Земельного Банку (ДЗБ), головною функцією якого має стати викуп земельних паїв, переведення їх у державну власність (земельні активи ДЗБ) та надання у платне користування з пріоритетністю для програм довгострокової оренди	8. Деіндустріалізація сільського господарства та низька продуктивність праці через дефіцит інвестицій
9. Звільнення від оподаткування товаровиробників терміном від 3 до 5 років за використання інноваційних водоощадних систем зрошення	9. Погіршення епізоотичної ситуації у свинарстві та птахівництві
10. Створення районних служб ветеринарного та зоотехнічного сервісу, посилення санітарно-епідеміологічного контролю, реальне впровадження практики внутрішніх карантинних зон	10. Перевищення норми залишків пестицидів у сільськогосподарській сировині та продовольстві
11. Використання формальних інструментів СОТ для захисту внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції імпортерів	11. Деградація та ерозія земель сільськогосподарського призначення, втрата біологічного різноманіття
12. Популяризація та підтримка розвитку кооперативного руху в аграрній сфері економіки	12. Вичерпання водних ресурсів та опустелення частини Степової агрокліматичної зони
13. Надання консультативних, дорадчих, інформаційних та інших навчальних послуг головними спеціалістами районних органів влади, науково-педагогічними працівниками аграрних	13. Дефіцит робочої сили внаслідок збезлюднення сільських територій

Продовження табл. 1

МОЖЛИВОСТІ (О)	ЗАГРОЗИ (Т)
ЗВО жителям сільських територій на базі сільських та селищних рад	
14. Відродження та розвиток соціальної інфраструктури сільських територій шляхом дольової участі держави, місцевої громади та агрокомпаній у їх фінансуванні	14. Збільшення збитків державного бюджету внаслідок продовження тіньового обігу відомчих земель в якості сільськогосподарських угідь
15. Підвищення рівня оплати праці жителів села шляхом посилення конкуренції між роботодавцями на відповідному ринку: звільнення від оподаткування впродовж перших трьох років діяльності ФОП та юридичних осіб, які здійснюють несільськогосподарську діяльність на даній сільській території	15. Концентрація земельних ресурсів у власності агрохолдингів та іноземних громадян внаслідок приватизації земель сільськогосподарського призначення
16. Надання статусу вільних економічних зон депресивним сільським територіям Степової та Поліської агрокліматичних зон з обов'язковою сплатою податків до бюджетів відповідних сільських та селищних рад	16. Втрата багатокладності аграрного виробництва

**власна розробка автора*

Далі відбувається співставлення цих чотирьох компонентів між собою. Воно проводиться відповідно до таких чотирьох підматриць:

1. Підматриця ST. Сильні характеристики, що можуть компенсувати загрози.
2. Підматриця SO. Сильні характеристики, що роблять більш ймовірними відповідні можливості.
3. Підматриця WT. Слабкі характеристики, що можуть посилити відповідні загрози.
4. Підматриця WO. Слабкі характеристики, що роблять менш ймовірними відповідні можливості [1, 2, 3].

Враховуючи дані табл. 1, розглядаються усі можливі парні комбінації та виділяються ті, що мають бути враховані при формуванні стратегії сталого розвитку аграрного виробництва України в умовах зростання відкритості національної економіки (табл. 2).

Таблиця 2. Базова матриця SWOT-аналізу

Сприятливий перетин для вітчизняного аграрного виробництва	S 1. 2. ...	W 1. 2. ...	
O 1. 2. ...	Поле SO (СИМ)	Поле WO (СЛМ)	Небезпечний перетин для вітчизняного аграрного виробництва
T 1. 2. ...	Поле ST (СИЗ)	Поле WT (СЛЗ)	

Стратегію SO також іще називають «порівняльні (конкурентні) переваги», WO – «виклики», ST – «захищеність», WT – «ризики»

1. **Стратегія SO (СИМ).** В умовах зростання відкритості національної економіки вітчизняне аграрне виробництво має спиратися на сильні сторони, використовуючи при цьому наявні можливості зовнішнього середовища.

2. **Стратегія ST (СИЗ)** передбачає використання сильних сторін для мінімізації загроз сталому розвитку аграрного виробництва України в умовах зростання відкритості національної економіки.

3. **Стратегія WO (СЛМ)** спрямована на мінімізацію впливу слабких сторін у разі реалізації наявних можливостей аграрного виробництва України в умовах зростання відкритості національної економіки.

4. Стратегія WT (СЛЗ). Метою даної стратегії є мінімізація впливу слабких сторін з метою подолання реальних загроз сталому розвитку аграрного виробництва України в умовах зростання відкритості національної економіки [4, 5, 6].

Стрілками на рисунках позначені напрями впливу, або зв'язки, що дозволяють визначити конкурентні переваги, виклики, захищеність та ризики під час розробки стратегії сталого розвитку аграрного виробництва України в умовах зростання відкритості національної. З їх допомогою ми обґрунтуємо мету – сформулюємо дерево цілей.

1. Порівняльні переваги. Після побудови зв'язків між сильними сторонами та можливостями, найбільшу підтримку показали:

- багатокладність агропродовольчого виробництва. Для цього вітчизняна аграрна економіка має наступні можливості:

1) стимулювання внутрішнього попиту на сільськогосподарську сировину та продовольчу продукцію;

2) розробка та реалізація державної цільової програми розвитку молочного скотарства;

3) розвиток агролізингу малогабаритної сільськогосподарської техніки: доїльних апаратів, танків-охолоджувачів, ємностей для зберігання та транспортування тваринницької сировини, пунктів і/або цехів забою тварин тощо;

4) збільшення бюджетних дотацій за 1 га багаторічних насаджень плодових культур, ягідників, виноградників;

5) виведення з тіньового обігу відомчих земель та посилення державного нагляду за цільовим використанням пасовищ і сінокосів;

6) бюджетна компенсація за програмами «синьої скриньки» з виведення земель сільськогосподарського призначення з польового обороту для виробництва товарних культур та переведення їх у пасовища, сінокоси, прифермські кормові сівозміни;

7) посилення державного нагляду за якістю ґрунтів, використанням отрутохімікатів, недопущенням розорення крутосхилів, долин природних та штучних водойм;

8) створення Державного Земельного Банку (ДЗБ), головною функцією якого має стати викуп земельних паїв, переведення їх у державну власність (земельні активи ДЗБ) та надання у платне користування з пріоритетністю для програм довгострокової оренди;

9) звільнення від оподаткування товаровиробників терміном від 3 до 5 років за використання інноваційних водоощадних систем зрошення;

10) створення районних служб ветеринарного та зоотехнічного сервісу, посилення санітарно-епідеміологічного контролю, реальне впровадження практики внутрішніх карантинних зон;

11) використання формальних інструментів СОТ для захисту внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції імпортерів;

12) популяризація та підтримка розвитку кооперативного руху в аграрній сфері економіки;

13) надання консультативних, дорадчих, інформаційних та інших навчальних послуг головними спеціалістами районних органів влади, науково-педагогічними працівниками аграрних ЗВО жителям сільських територій на базі сільських та селищних рад;

14) відродження та розвиток соціальної інфраструктури сільських територій шляхом дольової участі держави, місцевої громади та агрокомпаній у їх фінансуванні;

15) надання статусу вільних економічних зон депресивним сільським територіям Степової та Поліської агрокліматичних зон з обов'язковою сплатою податків до бюджетів відповідних сільських та селищних рад;

- продовольча самозабезпеченість з більшості основних видів продовольства. Для цього вітчизняна аграрна економіка має наступні можливості:

1) розробка та реалізація державної цільової програми розвитку молочного скотарства;

2) розвиток агролізингу малогабаритної сільськогосподарської техніки: доїльних апаратів, танків-охолоджувачів, ємностей для зберігання та транспортування тваринницької сировини, пунктів і/або цехів забою тварин тощо;

3) збільшення бюджетних дотацій за 1 га багаторічних насаджень плодкових культур, ягідників, виноградників;

4) виведення з тіньового обігу відомчих земель та посилення державного нагляду за цільовим використанням пасовищ і сінокосів;

5) бюджетна компенсація за програмами «синьої скриньки» з виведення земель сільськогосподарського призначення з польового обороту для виробництва товарних культур та переведення їх у пасовища, сінокоси, прифермські кормові сівозміни;

6) посилення державного нагляду за якістю ґрунтів, використанням отрутохімікатів, недопущенням розорення крутосхилів, долин природних та штучних водойм;

7) створення Державного Земельного Банку (ДЗБ, головною функцією якого має стати викуп земельних паїв, переведення їх у державну власність (земельні активи ДЗБ) та надання у платне користування з пріоритетністю для програм довгострокової оренди;

8) створення районних служб ветеринарного та зоотехнічного сервісу, посилення санітарно-епідеміологічного контролю, реальне провадження практики внутрішніх карантинних зон;

9) використання формальних інструментів СОТ для захисту внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції імпортерів;

10) відродження та розвиток соціальної інфраструктури сільських територій шляхом дольової участі держави, місцевої громади та агрокомпаній у їх фінансуванні;

11) надання статусу вільних економічних зон депресивним сільським територіям Степової та Поліської агрокліматичних зон з обов'язковою сплатою податків до бюджетів відповідних сільських та селищних рад;

- короткі відстані перевезень від місць виробництва до місць споживання сільськогосподарської сировини та продовольчої продукції. Для реалізації цього завдання вітчизняна аграрна економіка володіє наступними можливостями:

1) розробка та реалізація державної цільової програми розвитку молочного скотарства;

2) розвиток агролізингу малогабаритної сільськогосподарської техніки: доїльних апаратів, танків-охолоджувачів, ємностей для зберігання та транспортування тваринницької сировини, пунктів і/або цехів забою тварин тощо;

3) збільшення бюджетних дотацій за 1 га багаторічних насаджень плодкових культур, ягідників, виноградників;

4) популяризація та підтримка розвитку кооперативного руху в аграрній сфері економіки;

5) відродження та розвиток соціальної інфраструктури сільських територій шляхом дольової участі держави, місцевої громади та агрокомпаній у їх фінансуванні;

6) надання статусу вільних економічних зон депресивним сільським територіям Степової та Поліської агрокліматичних зон з обов'язковою сплатою податків до бюджетів відповідних сільських та селищних рад;

- відносно висока забезпеченість земельними ресурсами та переважно сприятливі природно-кліматичні умови для здійснення сільськогосподарського виробництва. Для цього вітчизняна аграрна економіка володіє наступними можливостями:

1) стимулювання внутрішнього попиту на сільськогосподарську сировину та продовольчу продукцію;

2) розробка та реалізація державної цільової програми розвитку молочного скотарства;

3) звільнення від оподаткування товаровиробників терміном від 3 до 5 років за використання інноваційних водоощадних систем зрошення;

4) відродження та розвиток соціальної інфраструктури сільських територій шляхом дольової участі держави, місцевої громади та агрокомпаній у їх фінансуванні;

5) надання статусу вільних економічних зон депресивним сільським територіям Степової та Поліської агрокліматичних зон з обов'язковою сплатою податків до бюджетів відповідних сільських та селищних рад.

2. Виклики. Після побудови зв'язків між слабкими сторонами та можливостями, які їх зменшують, ми з'ясували, що найбільшу підтримку показали:

- розробка та реалізація державної цільової програми розвитку молочного скотарства дозволить суттєво зменшити, а в окремих випадках і вирішити такі проблеми як:

1) монокультуризм у рослинницькій галузі за рахунок збільшення посівів кормових культур;

2) сприятиме стабілізації та поступовому зростанню поголів'я великої рогатої худоби;

3) спрямує частину зернової продукції на годівлю худоби і дозволить збільшити експорт готової молочної продукції, що сприятиме зменшенню частки сировини в структурі агропродовольчого експорту;

4) збільшення експорту продукції з вищою часткою доданої вартості покращить умови торгівлі;

5) збільшення поголів'я великої рогатої худоби підвищить забезпеченість органічними добривами, що зменшить гостроту проблеми від'ємного балансу поживних речовин у ґрунтах;

6) збільшення поголів'я великої рогатої худоби сприятиме відновленню площ пасовищ та сінокосів;

7) розвиток індустріального молочного скотарства відновить практику повноцінного ветеринарного та зоотехнічного обслуговування тварин;

8) програма розвитку молочного скотарства спрямована на відродження поголів'я молочної худоби в сільськогосподарських підприємствах та фермерських господарствах, що сприятиме покращенню якісних показників молочної сировини,

- стимулювання внутрішнього попиту на сільськогосподарську сировину та продовольчу продукцію дозволить суттєво зменшити, а в окремих випадках і вирішити такі проблеми як:

1) монокультуризм у рослинницькій галузі, за рахунок збільшення посівів кормових культур, багаторічних насаджень плодових, ягід, виноградників тощо;

2) скорочення поголів'я ВРХ та свиней за рахунок збільшення попиту на продовольчу продукцію тваринного походження;

3) надмірна кількість сировини в експорті. Частина зернової продукції спрямується на внутрішні потреби (зокрема, кормовиробництво для годівлі сільськогосподарських тварин), що зменшить частку зернової сировини в експорті;

4) зростання кінцевого попиту на готову продовольчу продукцію спричинить акселеративний ефект – суттєве зростання інвестицій у виробництво сільськогосподарської сировини;

5) низька ємність внутрішнього продовольчого ринку. Стимулювання продовольчого попиту обернеться зростанням ємності внутрішнього продовольчого ринку;

- посилення державного нагляду за якістю ґрунтів, використанням отрутохімікатів, недопущенням розорення крутосхилів, долин природних та штучних водойм, дозволить суттєво зменшити, а в окремих випадках і вирішити такі проблеми як:

1) надмірна розораність земель сільськогосподарського призначення. Забезпечить захист ґрунтів від ерозії та збереження їх родючості;

2) від'ємний баланс поживних речовин за рахунок застосування протиерозійних та екологіобезпечних способів експлуатації земель сільськогосподарського призначення;

3) скорочення площ пасовищ та сінокосів за рахунок виведення надлишкової кількості земель із польового обороту, повернення крутосхилів, долин природних та штучних водойм до їх цілинного стану;

4) відсутній державний контроль за якістю та обсягами використання отрутохімікатів, ГМО;

5) незадовільний рівень меліоративних заходів, нераціональне використання водних ресурсів за рахунок введення штрафних санкцій за втрату родючості, змив поверхневого шару ґрунту тощо;

- розвиток агролізингу малогабаритної сільськогосподарської техніки (доїльних апаратів, танків-охолоджувачів, ємностей для зберігання та транспортування тваринницької сировини, пунктів і/або цехів забою тварин) дозволить суттєво зменшити, а в окремих випадках і вирішити такі проблеми як:

1) монокультуризм у рослинницькій галузі за рахунок збільшення посівів кормових культур;

2) скорочення поголів'я ВРХ та свиней за рахунок створення умов для отримання тваринницької сировини високої якості, яка має кращі цінові позиції;

3) розвиток програм агролізингу частково компенсує дефіцит приватних інвестицій;

4) використання малогабаритної сільськогосподарської техніки дозволить особистим селянським господарствам виробляти тваринницьку продукцію належної якості та зберегти свої позиції як товаровиробників та постачальників тваринницької продукції на переробні підприємства та організовані ринки;

- бюджетна компенсація за програмами «синьої скриньки» з виведення земель сільськогосподарського призначення з польового обороту для виробництва товарних культур та переведення їх у пасовища, сінокоси, прифермські кормові сівозміни, дозволить суттєво зменшити, а в окремих випадках і вирішити такі проблеми як:

1) скорочення поголів'я ВРХ та свиней за рахунок збільшення кормовиробництва у прифермських кормових сівозмінах, на пасовищах та сінокосах;

2) від'ємний баланс поживних речовин у ґрунтах за рахунок збільшення площ під ґрунтозахисними технологіями та збільшення надходження органічних добрив від зростаючого поголів'я ВРХ;

3) скорочення площ пасовищ та сінокосів;

4) незадовільний рівень меліоративних заходів, нераціональне використання водних ресурсів за рахунок збільшення площ сільськогосподарських угідь, які експлуатуються в рамках ґрунтозахисних та водоощадних технологій;

- створення Державного Земельного Банку (ДЗБ), головною функцією якого має стати викуп земельних паїв, переведення їх у державну власність (земельні активи ДЗБ) та надання у платне користування з пріоритетністю для програм довгострокової оренди дозволить суттєво зменшити, а в окремих випадках і вирішити такі проблеми як:

1) скорочення поголів'я ВРХ, свиней, недостатні обсяги виробництва плодово-ягідної продукції, винограду. Надання земельних ділянок ДЗБ в оренду на зрозумілих, прозорих та чітко визначених за ціною умовах у довгострокове користування – безальтернативний спосіб розвитку тих видів аграрного виробництва, які мають довгий термін окупності та нижчу рентабельність порівняно з виробництвом товарних рослинницьких культур;

2) дефіцит інвестицій. В умовах дефіциту приватних інвестицій надання земельних ділянок ДЗБ в оренду на зрозумілих, прозорих та чітко визначених за ціною умовах користування стане стимулом залучення приватних інвестицій, насамперед закордонних;

3) незадовільний рівень меліоративних заходів, нераціональне використання водних ресурсів; відсутній державний контроль за якістю та обсягами використання

отрутохімікатів, ГМО. Створення державного фонду земельних ресурсів суттєво посилить нагляд відповідних служб за збереженням державного майна та дотриманням правил його користування;

3. Захищеність. Після побудови зв'язків між загрозами та сильними сторонами, які їх зменшують, ми з'ясували, що найбільшу підтримку показали:

- наявність галузевих об'єднань аграріїв дозволяє зменшити, а в окремих випадках і повністю нейтралізувати такі загрози як:

1) недофінансування програм бюджетних дотацій на розвиток молочного скотарства та плодово-ягідного виробництва й виноградарства. Галузеві об'єднання аграріїв як організовані формальні структури, що захищають та просувають їх інтереси, спроможні чинити тиск на законодавчу та виконавчу владу, вимагаючи від держави виконання її обіцянок;

2) введення в дію норм, що забороняють переробку молока, отриманого в результаті ручного доїння, та реалізації на організованих ринках м'яса тварин подвірного забою. Не зважаючи на те, що з точки збору забезпечення якості тваринницької продукції, це певною мірою контрпродуктивна позиція, галузеві об'єднання аграріїв можуть блокувати таке рішення для захисту економіки особистих селянських господарств та зберігання стабільності продовольчого ринку;

3) збільшення імпорту продовольства за демпінговими цінами, контрабанди та «сірого» імпорту агропродовольчої продукції. Для недопущення недобросовісної конкуренції з боку імпортерів галузеві об'єднання аграріїв можуть звертатися до компетентних державних органів, вимагаючи застосування процедури антидемпінгових заходів, санітарних перевірок на предмет дотримання безпекового законодавства та ін., звертатися в СОТ з метою використання формальних інструментів даної організації, які можна використовувати для захисту внутрішнього ринку від небезпечної та неякісної продукції, а також продукції, що збувається за демпінговими цінами;

4) погіршення епізоотичної ситуації у свинарстві та птахівництві. Галузеві об'єднання аграріїв – це офіційні майданчики для обміну інформацією та узгодження дій, спрямованих на локалізацію та недопущення поширення хвороб тварин, вироблення спільних заходів для підвищення епізоотичної безпеки, обміну досвідом тощо;

5) перевищення норми залишків пестицидів у сільськогосподарській сировині та продовольстві. Галузеві об'єднання аграріїв – це офіційні майданчики для обміну інформацією та узгодження дій, спрямованих на підвищення культури виробництва, соціальної відповідальності та розробки спільних заходів, метою яких є недопущення імпорту чи контрабанди несертифікованих отрутохімікатів, контроль за використанням хімічних засобів захисту тощо;

6) деградація та ерозія земель сільськогосподарського призначення, втрата біологічного різноманіття. Галузеві об'єднання аграріїв – це офіційні майданчики для обміну інформацією та узгодження дій, спрямованих на підвищення культури виробництва, соціальної відповідальності та розробки спільних заходів, метою яких є недопущення агресивних форм землеробства, обмін досвідом із застосування ґрунтозахисних технологій рільництва та ін.;

7) дефіцит робочої сили внаслідок збезлюднення сільських територій. В числі іншого, серед пріоритетів своєї діяльності галузеві об'єднання аграріїв можуть розглядати повноцінний розвиток сільських територій. Для цього вони можуть запропонувати відповідний план розвитку у вигляді програми соціального партнерства «державо-місцева громада-аграрії», спрямованої на соціальний розвиток сільських територій;

8) збільшення збитків державного бюджету внаслідок продовження тіньового обігу відомчих земель в якості сільськогосподарських угідь. У відповідь на недобросовісну конкуренцію з боку тіньових користувачів відомчих земель для нелегального сільськогосподарського виробництва галузеві об'єднання аграріїв можуть звертатися у

правоохоронні органи з вимогою розпочати слідчі дії щодо незаконного виробництва та реалізації агропродовольчої продукції;

9) втрата багатокладності аграрного виробництва. Галузеві об'єднання аграріїв як виразники економічних інтересів малих та середніх організаційних форм, зацікавлена сторона у повноцінному розвитку соціальної інфраструктури сільських територій, своєю діяльністю підтримують багатокладність аграрного виробництва;

- розвинута мережа аграрних ЗВО та високий потенціал аграрної науки дозволяє зменшити, а в окремих випадках і повністю нейтралізувати такі загрози як:

1) погіршення епізоотичної ситуації у свинарстві та птахівництві, перевищення норми залишків пестицидів у сільськогосподарській сировині та продовольстві, деградація та ерозія земель сільськогосподарського призначення, втрата біологічного різноманіття, вичерпання водних ресурсів та опустелення частини Степової агрокліматичної зони, збільшення збитків державного бюджету внаслідок продовження тіншового обігу відомчих земель в якості сільськогосподарських угідь, концентрація земельних ресурсів у власності агрохолдингів та іноземних громадян внаслідок приватизації земель сільськогосподарського призначення. Дослідницька діяльність аграрних ЗВО, спрямована на ідентифікацію заявлених проблем, науковий аналіз факторів, які їх спричиняють, та розробку науково-обґрунтованих рекомендацій по їх зменшенню чи повному вирішенню. Такі рекомендації мають бути методичною основою для прийняття відповідних управлінських рішень на усіх рівнях управлінської вертикалі місцевих та центральних органів влади;

2) дефіцит робочої сили внаслідок збезлюднення сільських територій, втрата багатокладності аграрного виробництва. Діяльність аграрних ЗВО має бути спрямована на надання консультативних, дорадчих та інших послуг безпосередньо в сільських громадах – на базі сільських чи селищних рад. Предметом такої діяльності має бути пояснення переваг та організаційних особливостей кооперативного руху, допомога у розробці та супровід бізнес-проектів, роз'яснення особливостей національного податкового законодавства, консультативна допомога при оформленні кредитів, надання допомоги агрономічного, ветеринарного, зоотехнічного та іншого характеру;

- інтенсивний розвиток птахівництва дозволяє зменшити, а в окремих випадках і повністю нейтралізувати такі загрози як:

1) збереження фактичного рівня внутрішнього попиту домогосподарств на молочну та м'ясну продукцію. Через низькі доходи населення попит домогосподарств на м'ясо та м'ясопродукти є низьким. Все ж, інтенсивний розвиток птахівництва дозволяє забезпечити економію на масштабі, досягти мінімально можливих при даній технології витрат виробництва та пропонувати відповідну продукцію по доступних для незаможних громадян цінах;

2) введення в дію норм, що забороняють переробку молока, отриманого в результаті ручного доїння, та реалізації на організованих ринках м'яса тварин подвірного забою. Якщо такі норми будуть введені в дію, то вітчизняна галузь птахівництва в короткостроковому періоді зможе частково компенсувати дефіцит свинини та яловичини, а в довгостроковому – повністю їх замінити;

3) ризик «голландської хвороби» та збільшення витрат валюти на імпорт дефіцитних продовольчих товарів. Інтенсивний розвиток птахівництва дозволяє розвивати внутрішній ринок як в частині м'ясної продукції, так і в частині кормовиробництва, що є найкращими економічними ліками від «голландської хвороби». Зростаючі обсяги продукції галузі дозволяють зменшити витрати валюти на імпорт дефіцитної свинини;

4) втрата доданої вартості від збільшення експорту сировини та агропродовольчої продукції з низьким рівнем обробки. Продукція галузі птахівництва характеризується вищою доданою вартістю порівняно із кормовим зерном, тому її експорт є більш вигідним;

5) збільшення імпорту продовольства за демпінговими цінами, контрабанди та «сірого» імпорту агропродовольчої продукції. Раціональні споживачі при здійсненні вибору надають перевагу продукції вітчизняної галузі птахівництва порівняно із аналогічною імпортною продукцією сумнівної якості;

6) галопуючий приріст продовольчих цін та погіршення економічної доступності продовольства. Використання інтенсивних технологій та ефект від масштабу дозволяють утримувати ціни на продукцію вітчизняної галузі птахівництва на відносно постійному рівні, що позитивно впливає на економічну доступність пташиного м'яса та м'ясо-продуктів;

7) деіндустріалізація сільського господарства та низька продуктивність праці через дефіцит інвестицій. Інтенсивний розвиток вітчизняної галузі птахівництва частково компенсує втрату капіталу в інших тваринницьких галузях;

- відносно висока забезпеченість земельними ресурсами та переважно сприятливі природно-кліматичні умови для здійснення сільськогосподарського виробництва, дозволяє зменшити, а в окремих випадках і повністю нейтралізувати такі загрози як:

1) недофінансування програм бюджетних дотацій на розвиток молочного скотарства та плодово-ягідного виробництва й виноградарства. Відносно невисока вартість землі та переважно сприятливі природно-кліматичні умови, при раціональному використанні ресурсів, дозволяють провадити прибуткове виробництво молока, плодів, ягід та винограду навіть при недофінансуванні відповідних програм бюджетних дотацій;

2) збільшення імпорту продовольства за демпінговими цінами, контрабанди та «сірого» імпорту агропродовольчої продукції. Вітчизняні аграрії володіють порівняльними перевагами в частині ціни та продуктивності ключових факторів аграрного виробництва, тому можуть виграти конкурентну боротьбу на внутрішньому ринку з більшістю базових видів продовольства навіть при збільшенні описаної загрози;

3) деградація та ерозія земель сільськогосподарського призначення, втрата біологічного різноманіття. Висока забезпеченість земельними ресурсами та поки що достатній потенціал їх відновлення зменшують дану загрозу;

4) вичерпання водних ресурсів та опустелення частини Степової агрокліматичної зони. Розосередження земельних ресурсів територією усієї країни, в тому числі в агрокліматичних зонах із достатнім зволоженням, пом'якшують руйнівний потенціал даної загрози;

5) концентрація земельних ресурсів у власності агрохолдингів та іноземних громадян внаслідок приватизації земель сільськогосподарського призначення. В Україні сформувався (хоч поки і не досконалий) інститут приватної власності на землі сільськогосподарського призначення. Власників земельних паїв налічується кілька десятків мільйонів. Багато з них – це достатньо заможні та освічені громадяни, які не поспішають продавати свою землю. Також багато власників земельних паїв є одночасно їх користувачами, які провадять сільськогосподарське виробництво. Вони також зацікавлені у збереженні своєї земельної власності. Частина земельних ресурсів знаходиться у володінні державою. Ці та інші фактори пом'якшують гостроту проблеми надмірної концентрації земельних ресурсів у власності агрохолдингів та іноземців.

4. Ризики. Після побудови зв'язків між загрозами та слабкими сторонами, які їх посилюють, ми з'ясували, що найбільш негативний вплив показали:

- концентрація земельних ресурсів у власності агрохолдингів та іноземних громадян внаслідок приватизації земель сільськогосподарського призначення посилить, а в окремих випадках може перетворити на критичні, такі слабкі сторони:

1) монокультуризм у рослинницькій галузі. Агрохолдинги та іноземці – власники земель сільськогосподарського призначення, будуть виробляти лише високорентабельні товарні культури для експорту. Це посилить явище монокультуризму та зумовить подальше скорочення поголів'я ВРХ, свиней, недостатні обсяги виробництва плодово-ягідної продукції, винограду;

2) надмірна кількість сировини в експорті та погіршення умов торгівлі. Агрохолдинги та іноземці будуть виробляти продукцію, яка користується найбільшим попитом на світовому ринку сільськогосподарської продукції: зерно кукурудзи, пшениці, насіння соняшнику та ріпаку тощо. Це закріпить сировинний статус українського аграрного виробництва та погіршуватиме і надалі умови торгівлі;

3) надмірна розораність земель сільськогосподарського призначення. Агрохолдинги та іноземці, маючи потужне лобі в особі афілійованих депутатських груп у Верховній раді України, урядів зацікавлених країн, міжнародних кредитних організацій тощо, будуть чинити тиск на українську владу з метою недопущення посилення екологічного законодавства в частині зменшення рівня розораності земель сільськогосподарського призначення, оскільки це загрожуватиме зменшенню їх прибутків;

4) скорочення площ пасовищ та сінокосів. Агрохолдинги та іноземці, зосередившись на виробництві обмеженого числа високорентабельних товарних культур, не проявлятимуть інтересу до розвитку менш прибуткового та більш ризикованого тваринництва, тому площі пасовищ та сінокосів не відновлюватимуться;

5) незадовільний рівень розвитку соціальної інфраструктури сільських територій. Агрохолдинги та іноземці, розвиватимуть ті види виробництва, які потребують найменшої кількості ручної праці, застосовуючи інтенсивні висококомуніковані технології, тому вони не проявлятимуть зацікавленості у підтримці соціальної інфраструктури сільських територій для забезпечення хоча б простого демографічного відтворення їх жителів;

6) відсутній державний контроль за якістю та обсягами використання отрутохімкатів, ГМО, незадовільний рівень меліоративних заходів, нераціональне використання водних ресурсів. Намагаючись мінімізувати свої витрати для максимізації доходів, агрохолдинги та іноземці не відмовляться від використання найменш якісних отрутохімкатів у збільшених дозах, ГМО, морально застарілих технологій поливу та ін., чинячи на українську владу тиск з метою недопущення посилення екологічного законодавства, яке регулює обіг та використання таких засобів, нормативи використання води для поливу чи проведення відповідних меліоративних процедур;

7) низька якість тваринницької сировини. Агрохолдинги та іноземці, зосередившись на виробництві обмеженого числа високорентабельних товарних культур, не проявлятимуть інтересу до розвитку менш прибуткового та більш ризикованого тваринництва, тому значна частина тваринницької сировини низької якості й далі надходитиме на переробні підприємства від особистих селянських господарств;

8) низький рівень ринкової культури дрібних сільськогосподарських товаровиробників. Агрохолдинги та іноземці, намагаючись сконцентрувати у своїх руках максимальний розмір земельних ресурсів, перешкоджатимуть розвитку сільської кооперації, професійним об'єднанням аграріїв. Це гальмуватиме розвиток ринкової культури дрібних сільськогосподарських товаровиробників;

- деіндустріалізація сільського господарства та низька продуктивність праці через дефіцит інвестицій посилять, а в окремих випадках може перетворити на критичні, такі слабкі сторони:

1) надмірні коливання урожайності головних сільськогосподарських культур. Брак сучасної техніки, висока вартість посухостійких сортів сільськогосподарських культур, низька якість засобів захисту рослин, використання морально застарілих ресурсоємних технологій виробництва та ін. подібні чинники зумовлюють надмірні коливання урожайності головних сільськогосподарських культур;

2) скорочення поголів'я ВРХ, свиней та недостатні обсяги виробництва плодово-ягідної продукції, винограду. Моральна та фізична зношеність основних засобів, фактичне руйнування капіталу тваринницьких галузей та садівничих підприємств, вирубка старих багаторічних насаджень та недостатні темпи закладання нових садів і

виноградників – додаткові чинники скорочення поголів'я худоби та недостатніх обсягів виробництва плодово-ягідної продукції і винограду;

3) низька продуктивність праці. Деіндустріалізація проявляється у руйнуванні капіталу, відтак знижується рівень капіталоозброєності – головного фактору продуктивності праці;

4) надмірна кількість сировини в експорті та погіршення умов торгівлі. Руйнування основних засобів тваринницьких галузей та скорочення виробництва відповідної продукції зумовлюють суттєве зменшення частки напівфабрикатів та готової продукції в структурі експорту, натомість зростає частка сировини рослинного походження, що погіршує умови торгівлі;

5) надмірна розораність земель сільськогосподарського призначення. Деіндустріалізація змушує вдаватися до екстенсивних способів збільшення обсягів виробництва;

6) низький рівень оплати праці. Деіндустріалізація є причиною низького рівня продуктивності праці, а отже, й низького рівня оплати праці;

7) дефіцит кваліфікованих кадрів. Деіндустріалізація є причиною низького рівня оплати праці, а отже, і причиною дефіциту кваліфікованих кадрів;

8) низька якість тваринницької сировини. Деіндустріалізація проявилася у фактичному руйнуванні капіталу тваринницьких галузей сільськогосподарських підприємств. В результаті значна частка тваринницької продукції виробляється особистими селянськими господарствами у примітивний спосіб, що робить низькою її якість;

- збільшення збитків державного бюджету внаслідок продовження тіньового обігу відомчих земель в якості сільськогосподарських угідь, посилить, а в окремих випадках може перетворити на критичні такі слабкі сторони:

1) монокультуризм, надмірні коливання урожайності головних сільськогосподарських культур та від'ємний баланс поживних речовин у ґрунтах. Тіньове використання відомчих земель для сільськогосподарського виробництва як наслідок відсутності необхідності сплати податків, орендних платежів, витрат по страхуванню врожаю, а також відчуваючи ризик викриття, зорієнтоване на швидке отримання прибутку і не мотивує до застосування сучасних високоінтенсивних технологій для утримання стабільно високих урожаїв. І навпаки: ті, хто його провадять, не піклуються про збереження родючості землі, по-хижацьки визискуючи і не відтворюючи її потенціалу. Перетворюють такі угіддя на малопродуктивні землі;

2) надмірна кількість сировини в експорті та погіршення умов торгівлі. Урожай високорентабельних товарних культур, отриманий в результаті тіньового використання відомчих земель, легалізується через підставні фірми і спрямовується на експорт, посилюючи його сировинний характер та погіршуючи умови торгівлі;

3) надмірна розораність земель сільськогосподарського призначення. Продовження тіньового обігу відомчих земель в якості сільськогосподарських угідь, в числі іншого, здійснюється завдяки незаконній зміні цільового призначення відповідних земель, що підвищує загальний рівень розораності земель;

4) низький рівень оплати праці. Продовження тіньового обігу відомчих земель в якості сільськогосподарських угідь означає недоотримання державним бюджетом значних ресурсів, що зменшує можливості держави щодо підвищення соціальних стандартів у частині мінімального розміру оплати праці;

5) незадовільний рівень розвитку соціальної інфраструктури сільських територій. Тіньове використання відомчих земель для сільськогосподарського виробництва зорієнтоване на швидке отримання прибутку, має тимчасовий характер, а тому не мотивує до зайняття активної позиції щодо розвитку соціальної інфраструктури сільських територій;

- вичерпання водних ресурсів та опустелення частини Степової агрокліматичної зони посилить, а в окремих випадках може перетворити на критичні, такі слабкі сторони:

1) надмірні коливання урожайності головних сільськогосподарських культур. Дефіцит вологи уже зараз є одним із головних факторів коливання урожайності сільськогосподарських культур і з часом його вплив буде лише посилюватися, особливо в Степовій агрокліматичній зоні;

2) низька продуктивність праці. Вичерпання водних ресурсів та опустелення частини Степової агрокліматичної зони викличе суттєве скорочення обсягів виробництва та падіння продуктивності праці;

3) надмірна розораність земель сільськогосподарського призначення. Опустелення та перетворення значної частини території країни на непридатну для виробництва в якості компенсації зумовить зростання рівня розораності в інших регіонах;

4) від'ємний баланс поживних речовин в ґрунтах. Опустелення, передусім, означає перетворення ґрунтів на непридатні для вирощування корисних рослин внаслідок критичної втрати гумусу;

5) скорочення площ пасовищ та сінокосів. Для компенсації втрачених земель сільськогосподарського призначення у результаті опустелення та зневоднення південних регіонів на решті території буде зростати частка ріллі за рахунок скорочення площ пасовищ, сінокосів, багаторічних насаджень тощо;

6) відсутній державний контроль за якістю та обсягами використання отрутохімкатів, ГМО, незадовільний рівень меліоративних заходів, нераціональне використання водних ресурсів. Погіршення умов для ведення сільськогосподарського виробництва в південних регіонах країни, послабить державний контроль за використанням земельних ресурсів на решті території;

- ризик «голландської хвороби» та збільшення витрат валюти на імпорт дефіцитних продовольчих товарів посилить, а в окремих випадках може перетворити на критичні, такі слабкі сторони:

1) монокультуризм у рослинницькій галузі;

- галопуючий приріст продовольчих цін та погіршення економічної доступності продовольства посилить, а в окремих випадках може перетворити на критичні, такі слабкі сторони:

1) монокультуризм у рослинницькій галузі. Низька ємність внутрішнього ринку зумовить вирощування аграріями невеликої кількості експортоорієнтованих сільськогосподарських культур;

2) скорочення поголів'я ВРХ, свиней та недостатні обсяги виробництва плодово-ягідної продукції, винограду. Погіршення економічної доступності продовольства через галопуюче зростання цін посилить скорочення виробництва відносно дорогих продовольчих товарів – молочних та м'ясних продуктів, свіжих фруктів, ягід, винограду;

3) надмірна кількість сировини в експорті. Галопуючий приріст продовольчих цін зумовить скорочення попиту та, відповідно, виробництво продовольства тваринного походження. На внутрішньому ринку знизиться попит на кормове зерно, а отже, зросте його експорт;

4) погіршення умов торгівлі. Зростання цін на дефіцитні продовольчі товари вітчизняного виробництва зумовить зростання відносно дешевого імпорту напівфабрикатів та готових продуктів харчування, що погіршить умови торгівлі;

5) дефіцит інвестицій. Низький рівень попиту є головною причиною дефіциту інвестицій у виробництво та переробку сільськогосподарської сировини;

6) низька ємність внутрішнього продовольчого ринку. Галопуючий приріст продовольчих цін та погіршення економічної доступності продовольства зумовлюють скорочення продовольчого попиту та зменшення ємності відповідного ринку;

- недофінансування програм бюджетних дотацій на розвиток молочного скотарства та плодово-ягідного виробництва й виноградарства посилить, а в окремих випадках може перетворити на критичні, такі слабкі сторони:

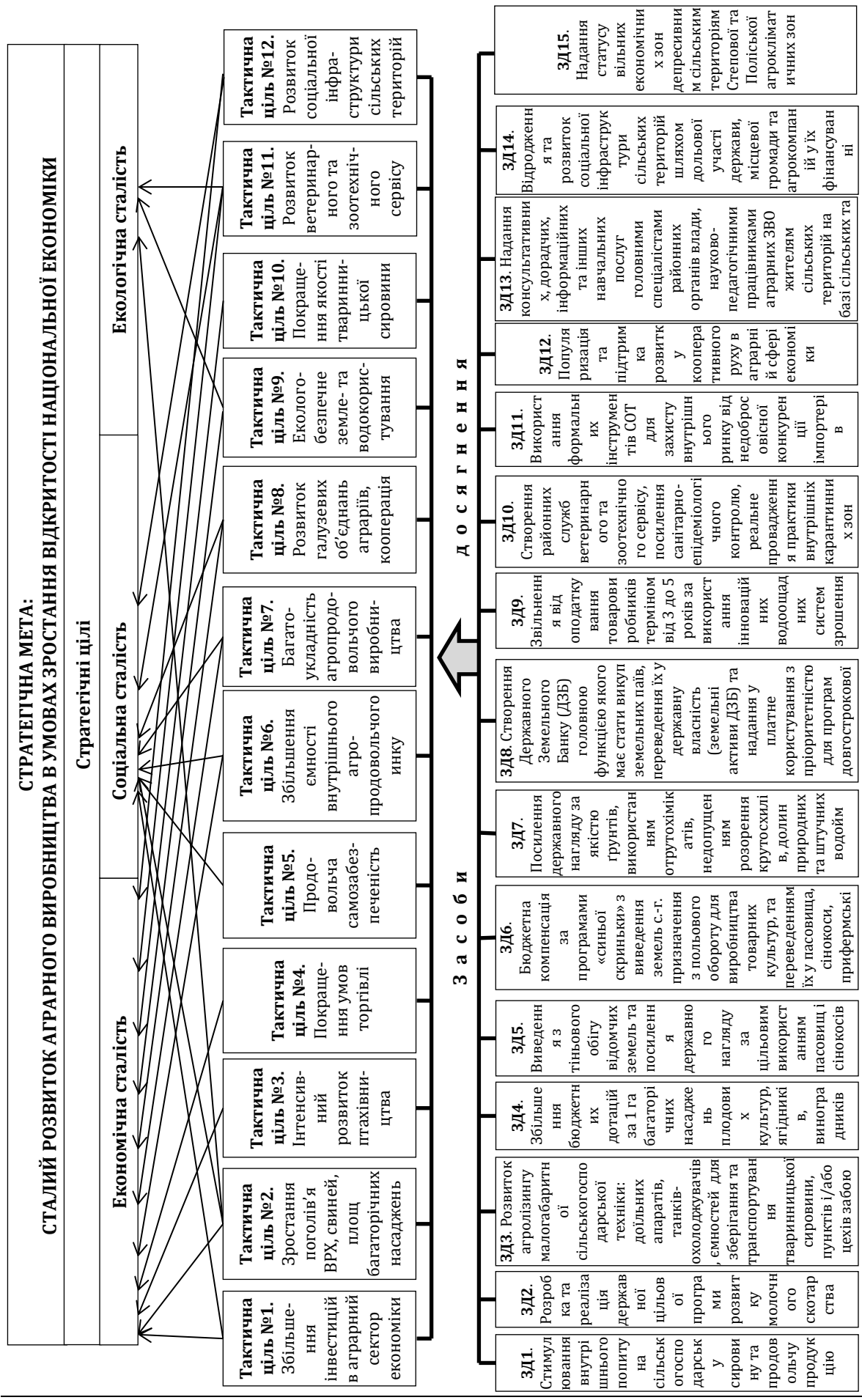

Рис. 1. Дерево цілей сталого розвитку аграрного виробництва в умовах зростання відкритості національної економіки та засоби їх досягнення* *власна розробка автора*

1) монокультуризм у рослинницькій галузі. За відсутності державної підтримки розвитку капіталоємних видів виробництва, аграрії й далі будуть займатися вирощуванням кількох високорентабельних сільськогосподарських культур;

2) продовження скорочення поголів'я ВРХ, свиней та недостатні обсяги виробництва плодово-ягідної продукції, винограду;

3) погіршення умов торгівлі. Падіння обсягів виробництва тваринницької продукції спричинить зростання їх імпорту, що погіршить умови торгівлі;

4) дефіцит інвестицій. При дуже низькому рівні приватних інвестицій у дані види аграрного виробництва недофінансування програм бюджетних дотації загострить проблему їх дефіциту.

Висновки та перспективи подальших розвідок.

Проведені дослідження дозволяють зробити висновок, що в умовах зростання відкритості національної економіки перехід вітчизняного аграрного виробництва на принципи сталого розвитку є безальтернативним сценарієм розгортання подій. Лише за такого підходу можна забезпечити повне використання та повноцінне відтворення ресурсного потенціалу аграрного сектору економіки України, формування економічно збалансованої, екологічно стійкої та соціально-орієнтованої системи виробництва. Усі інші варіанти розвитку із домінуванням дохідноцентристського підходу обернуться для суспільства непоправними екологічними та соціальними збитками – руйнуванням та деградацією земель сільськогосподарського призначення, збезлюдненням сільських територій, закріпленням за українським аграрним виробництвом статусу сировинного додатку для економік розвинутих країн, перманентними продовольчими кризами та наростанням соціального невдоволення, прискоренням політичних циклів та хронічною внутрішньою нестабільністю тощо.

Аналіз взаємозв'язків факторів у секторах порівняльних переваг, захищеності, викликів і загроз вказує на наявність потенційної можливості сталого розвитку аграрного виробництва України в умовах зростання відкритості національної економіки. Для цього необхідно сформуванню змішану стратегію шляхом комбінування порівняльних переваг із використанням можливостей для посилення слабких сторін.

Список літератури

1. Згуровський М.З., Переверза К.В. Методика побудови сценаріїв розвитку України з використанням SWOT-аналізу. *Системні дослідження та інформаційні технології*. 2009. № 2. С. 7-17.
2. Лагодієнко Н.В. Точки відновлення» сталого розвитку аграрного виробництва в умовах зростання відкритості національної економіки. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2019. Випуск 3 (81). С. 112-117.
3. Ужва А. М. Концептуальні аспекти стратегії сталого розвитку агропромислового комплексу. *Науковий журнал Луцького національного технічного університету*. 2015. № 2. С. 61–66.
4. Тосько Р.Р., Новікова А.В. Застосування методики swot-аналізу для формування стратегії зміцнення національної безпеки в сфері державної безпеки. *Young Scientist*, 2016. № 4(31). С. 337-340.
5. Лагодієнко В.В. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств як основний важіль сталого розвитку аграрної сфери. *Економічний часопис – XXI*. 2015. №155 (11-12). С. 59-62.
6. Mudrak R., Nyzhnyk I., Lagodiienko V., Lagodiienko N. Impact of Seasonal Production on the Dynamics of Prices for Meat and Dairy Products in Ukraine. *TEM Journal*. Volume 8. Issue 4. pp. 1159-1168.

-
7. Мудрак Р.П., Лагодієнко В.В., Лагодієнко Н.В. Вплив сукупних витрат на обсяги національного виробництва. *Економічний часопис-XXI*. 2018. №172(7-8). С. 44-50.
 8. Мудрак, Р. П. Сталий розвиток регіонального агропродовольчого виробництва в умовах зростання відкритості національної економіки. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Том 4. № 4. С. 320–327.

References

1. Zgurovskij, M.Z., Pereverza, K.V. (2009). «Methods of building scenarios for the development of Ukraine using SWOT-analysis». *System research and information technology*. No. 2, pp. 7-17.
2. Lagodiienko, N.V.(2019) «"Restoration points" of sustainable development of agricultural production in the conditions of growing openness of the national economy». *Bulletin of Sumy National Agrarian University. Series "Economics and Management"*. Issue 3 (81), pp. 112-117.
3. Uzhva, A. M. (2015). «Conceptual aspects of the strategy of sustainable development of the agro-industrial complex». *Scientific Journal of Lutsk National Technical University*. No 2, pp. 61–66.
4. Tosko, R.R., Novikova, A.V. (2016). «Application of swot-analysis methodology to form a strategy for strengthening national security in the field of state security». *Young Scientist*. № 4 (31), pp. 337-340.
5. Lagodiienko, V.V. (2015). «Competitiveness of agricultural enterprises as the main lever of sustainable development of the agrarian sphere». *Economic Journal - XXI*. №155 (11-12), pp. 59-62.
6. Mudrak, R., Nyzhnyk, I., Lagodiienko, V., Lagodiienko, N. (2019) Impact of Seasonal Production on the Dynamics of Prices for Meat and Dairy Products in Ukraine. *TEM Journal*. Volume 8, Issue 4, Pages 1159-1168. DOI: 10.18421/TEM84-08.
7. Mudrak, R.P., Lahodiienko, V.V., Lahodiienko, N.V. (2018). «Impact of aggregate costs on national production». *Economic Annals-XXI*. №172(7-8), pp. 44-50.
8. Mudrak R. (2019). Sustainable development of regional agro-food production in conditions of increasing openness of the national economy. *Ukrainian Journal of Applied Economics*. №4, pp. 320–327.

Стаття надійшла до редакції 05.03.2020 р.